

LA PANTERA IMPERIAL

creació i direcció

CARLES SANTOS

FER LA PANTERA

carles santos

El primer pasés treure J.S. Bach de l'espai específicament musical i portarlo a maquillar i a vestir, a la llum i a la paraula si cal, al moviment inevitable, al joc del teatre, en definitiva, a la lectura teatral d'un clàssic de la música.

Lectura, aquesta és la paraula, però lectura en aquest cas no significa interpretació musical ni visualització del discurs sonor.

A *La pantera imperial* pensarem en l'escriptura musical seqüenciada, en el gest que n'ordeni els símbols, en el discórrer d'un llenguatge que ordena el so, en la posició prèvia a l'exercici de la música.

Els motius d'aquest espectacle rau en la interiorització d'un procés musical que absorbirà els continguts teatrals i els revertirà en condicions de ser llegits com a literatura musical.

La música de J.S. Bach, en aquest espectacle, no il·lustrarà, ni subratllarà, ni condicionarà, ni embolcallarà el discurs teatral, un discurs de música llegida i servida per músics en clau de seducció.

Esperarem pacientment i gaudirem del risc que suposa afrontar una experiència que parteix d'una de les obres musicals més extraordinàries que existeixen i de la qual intentarem destil·lar un llenguatge de poètica camuflada perquè en cap moment pugui predominar cap llenguatge per damunt dels altres.

El músic, els músics, els actors, l'animal, un públic-Bach, Bach-dona, un desig de mort, alguna cosa inqüestionable, bellesa, la mística de la disciplina corregida, el gran dolor, tot serà conduït per piano, pianos-veu. I un violí.

Per a mi, es tracta d'un espectacle inesperat, i d'alguna manera em comença a

sorprendre i a exigir l'ús del secret com a poètica de treball. Alguna cosa et submergeix en la intimitat i en la dificultat de revelar allò que mai no s'ha de compartir

ni dir a ningú, és aquí on s'ha de perforar i exposar una força de compromís que impedeixi que ningú s'adoni d'allò que un no pot ni ha de dir. La música. ■

DE LA PANTERA IMPERIAL A LES VARIACIONS GOLDBERG

manel guerrero

Probablement, *La pantera imperial* és l'espectacle de la Companyia Carles Santos que ha tingut més ressò i èxit internacional i que ha consagrat Santos com a un valor indiscutible del teatre contemporani. *La pantera imperial* és un particular homenatge de Carles Santos al gran músic Johann Sebastian Bach (1685-1750), un dels cims de la música occidental. Amb l'arribada a la maduresa, Santos desitja tornar a un dels grans mestres de la música clàssica. Amb una secreta intenció, incloïa com a subtítol de l'espectacle, entre parèntesis, la llegenda següent: (Dedicat, com el 1802, als «*admiradors patriòtics del vertader art musical*»). Es tracta d'una frase extreta de la primera biografia dedicada a J.S. Bach, publicada el 1802, obra de Frokel, considerat com un dels creadors de la musicologia moderna. La relectura profunda i irònica que Santos fa de Bach és una veritable actualització de la seva música a partir del joc teatral. «*El primer pasés treure J.S. Bach de l'espai específicament musical i portar-lo a maquillar i a vestir, a la llum i a la paraula si cal, al moviment inevitable, al joc del teatre, en definitiva, a la lectura teatral d'un clàssic de la*

música», escriu Santos al text de presentació de l'espectacle. Lluny d'un postmodernisme tou, dèbil o superficial, Santos fa una relectura crítica de Bach ben personal i sincera. En un dels moments culminants de *La pantera imperial*, Santos s'agenolla d'esquena al públic per tocar, una mà en el teclat de cada un dels dos pianos de cua que té encarats, el Preludi en do sostingut menor. Acabada la representació, roman estirat de bocaterrosa amb els braços oberts en creu. És l'ofrena del cos de l'interpret lliurat al geni espiritual de la música. És l'extrema humilitat i la disciplina de l'interpret davant la mística de la música de Bach. És el triomf de la música a *La pantera imperial*. No és una impostura, sinó la convicció personal que la música i la pràctica musical són una part essencial de la seva existència. D'un gest semblant, Santos estirat de cara enlaire damunt l'arpa del piano de cua, els braços en creu, emulant la posició de Crist penjat a la creu de la pintura renaixentista i barroca, ha sorgit la imatge per a aquesta exposició *Carles Santos. Visca el piano!*

És summament interessant conèixer el procés de treball de creació de *La pan-*

tera imperial perquè permet de veure com l'obra de Santos s'expandeix en múltiples direccions. Procés rizomàtic de creació que creix, per acumulació i per derivació, en totes les direccions, però que torna sempre al nucli originari: la música, el piano. De la música al teatre, del teatre a la fotografia, de la fotografia al cinema, del cinema a la música. L'últim projecte entorn de Bach és un film a partir de les *Variacions Goldberg* del compositor alemany amb Pere Portabella que es comença a rodar a la Fundació Joan Miró com a part del projecte *Carles Santos. Visca el piano!*

Com altres espectacles de Santos, però encara d'una manera més explícita, *La pantera imperial*, veritable *work in progress*, ha quedat fixat en diferents estadis de producció que han estat mostrats en públic. Una primera aproximació a *La pantera imperial*, amb el títol *Sopra Bach*, en un escenari-menjador flanquejat per unes barres de gel, es va presentar com a festa de cap d'any el 31 de desembre de 1996 al Centre de Creació La Vinya dels Comediants, a Canet de Mar. Una segona aproximació va tenir lloc a la Künstlerhaus Mousonturm de Frankfurt, Alemanya, el maig de 1997, en una forma més propera al resultat final, amb el repartiment habitual de l'espectacle, que compta amb la presència de dos pianos de cua, el clavecí, el violí, el tenor i les actrius, alhora que apareixen els grans busts de goma-escuma que reproduïen la imatge més coneguda de Bach, els quals delimiten l'espai on té lloc la representació i formen l'element bàsic de l'escenografia. En una tercera aproximació, d'una durada superior,

estrenada al Festival Castell de Peralada, el 13 d'agost, Santos afegeix al conjunt habitual la presència d'un cor.

Durant el procés de treball de l'espectacle, Santos va realitzar les fotografies de la *Série B-A-C-H. Tema amb variacions* (1997-1998). Un petit bust de Bach de plàstic blanc, el mateix que, ampliat, li serveix per construir l'escenografia de l'espectacle, icona metafòrica, *souvenir* o fetitxe, és situat per Santos als més inversemblants indrets que formen part, en realitat, de la seva vida quotidiana. Embolicat en paper de plata, enmig d'ous de gallina frescos, entre els sardines, sota l'aigua de l'aixeta, dins d'una peixera, enmig d'un galliner, dins d'una vagina, dins d'una nevera, sepultat a terra... Bach és viu. No és un cadàver de la història de la música occidental. La idea més clara: cal portar la música de Bach a la vida quotidiana. Per a Santos, música, art i vida són una mateixa cosa. En aquest sentit, la seva idea de la creació i de la pràctica cultural és molt propera a la de Michel de Certeau, l'autor de *L'invention du quotidien*. Les arts de fer de Carles Santos són les de músic que estén la seva investigació a altres múltiples formes de creació. Per a Santos, la música, el teatre, l'art o el cinema són formes de combat cultural, d'alliberament, de dissidència i de resistència contra la violència del poder establert i de la indústria cultural homogeneïtzadora i empobridora. És en la vida quotidiana, en el treball quotidià, en les formes de vida populars, a més de la tradició cultural, que cal cercar i crear les bases de la pràctica de l'acció cultural alliberadora. ■

Fragment del text 'Carles Santos. Visca el piano!', del llibre-catàleg editat en motiu de l'exposició homònima celebrada a la Fundació Miró de Barcelona del 29 de juny al 5 de novembre de 2006.

■ Jo estic content d'haver anat al Conservatori Superior de Música del Liceu. Crec que hi ha una feina que s'ha de fer i que, per molt que diguin, qui no la fa, després té problemes. Hi ha una part d'ofici, d'aprenentatge dels instruments, que és important fer-la. I és que si et dediques a això has d'adquirir una tècnica. Sempre hi ha un moment en què apareix la necessitat de buscar alguna cosa més, però a mi personalment em va ajudar estar en aquest món acadèmic perquè em va permetre sortir a fora. Avui en dia hi ha aquella cosa moderna de dir "fora el conservatori", que el seu propi nom ja parla per si sol. I en part és cert, però hi ha una part del dia a dia que s'ha de fer, més ben feta o més mal feta, però que s'ha de fer. Jo sempre he pensat que s'ha d'estudiar, ja que és quan t'adones que hi ha coses que no saps. Crec que és positiu. Naturalment, de vegades els conservatoris tenen un problema de tipus cultural, és a dir, s'estudia molt bé un instrument però ningú no explica massa el perquè de les coses i quines possibilitats hi ha. De vegades l'error és que tothom vol ser Yehudi Menuhin i no tothom pot ser-ho. En aquest país tothom vol que el seu fill sigui un gran violinista o un gran pianista o una gran cantant, cosa que provoca frustracions familiars tremendes que poden arribar a destrossar un noi que podria ser molt bo en una altra cosa. Quan veus un pare o una mare que diu "uí, el meu nen...", és molt perillós, i ho dic perquè jo també hi he passat. En un moment determinat s'ha de produir un trencament, i

llavors la cosa ja supera el que és el món musical, en aquest cas. I això és el que manca als conservatoris: no hi ha una orientació cultural, no expliquen què és la música, sinó qui n'ha de fer i qui no n'ha de fer. En aquest sentit sí que són arcaics, perquè qui no fa el que ells esperaven ja és un frustrat, i llavors creen més gent frustrada que gent que pugui tenir una sortida. La música no és una cosa especial, dedicar-s'hi és un ofici com un altre qualsevol i s'ha d'assumir així, cosa que facilita molt les coses. Nosaltres tenim l'obligació de fer música i de fer-ho el millor possible, agradar i tenir un públic, i poca cosa més. Tot allò de què es parlava abans, que havíem de redimir o salvar la societat, ja no existeix. Avui el caràcter revolucionari potser s'hauria de donar a la ciència, que són els únics que poden parlar amb un sentit revolucionari, ja que realment tenen les nostres vides a les seves mans i si no fan res més és perquè hi ha institucions com l'església o partits determinats als quals no els interessa. Per l'edat que tinc, he passat per l'època en la qual l'art havia de redimir la humanitat, però al cap i a la fi l'art és un ofici com qualsevol altre, i molt millor, molt més còmode i molt més equilibrat.

■ Jo sempre ho dic: si fos professor de piano, el primer dia faria trencar un piano als alumnes; els donaria una desstral i un parell d'hores perquè trenquesin un piano, i l'endemà ja començaríem amb Bach o el que fos. Es tractaria, però, que almenys tinguessin conscièn-

cia que això s'ha fet, que això s'ha produït, que és part d'una contracultura i que va tenir un sentit als anys 60 o 70. No vol dir que ho hagi de fer ara, però

és bo saber que es va fer. I sabent que tot això ha passat i quin és el lloc que ocupa dins de la nostra cultura, estàs més tranquil. ■

Fragments d'una entrevista amb Carles Santos publicada al DDT06, l'octubre del 2005.